

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИНЦИПІВ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАОХОЧЕНЬ ДО ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

TO CHARACTERIZE THE PRINCIPLES OF APPLYING INCENTIVES TO EMPLOYEES OF THE NATIONAL POLICE

Актуальність статті полягає в тому, що ефективність та якість здійснення службово-трудової діяльності працівниками Національної поліції України залежить від багатьох чинників, серед яких надважливе та особливе місце належить інституту заохочень. Разом із тим, застосування заохочень до працівників поліції є складним за своєю сутністю та змістом процесом, в основі якого лежать відправні начала, вихідні ідеї, які прийнято називати принципами. Сутність та призначення останніх полягає не просто у тому, щоб створити ідейне підґрунтя для застосування відповідного трудо-правового інституту, а й окреслити перспективні напрями його подальшого розвитку. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, здійснено аналіз сутності та змісту таких понять, як: «принципи» та «принципи права», на основі чого було запропоновано авторське визначення «принципів застосування заохочень до працівників Національної поліції». Акцентовано увагу на тому, що вказані принципи є різноманітними за своєю сутністю та змістом, а відтак їх запропоновано поділити на дві групи: загальноправові та спеціальні. Визначено, що принципи застосування заохочень до працівників Національної поліції являють собою сукупність вихідних, основоположних, базових ідей, начал, засад, які визначають вектор правового регулювання окремих суспільних відносин в сфері трудової діяльності працівників органів та підрозділів Національної поліції України, а саме правовідносин, що виникають з питань застосування до вказаної категорії працівників заохочень. З'ясовано, що всі без виключення працівники Національної поліції України мають право на застосування щодо них в установленому законодавством порядку заходів заохочення. При цьому, жодного з них не може бути обмежено у даному праві на основі його суб'єктивних ознак, тобто, дискриміновано. Відмінність зазначеного принципу полягає в тому, що він виражає не тільки базову ідею, але й гарантію реалізації працівником поліції своїх трудових прав, а також можливості на рівні з іншими працівниками Національної поліції України зазнавати позитивного стимулюючого впливу з боку керівництва.

Ключові слова: заохочення, поліцейські, принципи права, застосування заохочень, Національна поліція.

The relevance of the article lies in the fact that the efficiency and quality of the performance of official work by employees of the National Police of Ukraine depends on many factors, among which the institute of incentives has an important and special place. At the same time, the application of incentives to police officers is a complex process in its essence and content, which is based on starting principles, original ideas, which are commonly called principles. The essence and purpose of the latter is not simply to create an ideological basis for the application of the relevant labor law institute, but also to outline promising directions for its further development. The article, based on the analysis of the scientific views of scientists, analyzed the essence and content of such concepts as: "principles" and "principles of law", on the basis of which the author's definition of "principles of applying incentives to employees of the National Police" was proposed. Attention is focused on the fact that these principles are diverse in their essence and content, and therefore it is proposed to divide them into two groups: general

and special. It was determined that the principles of applying incentives to employees of the National Police represent a set of initial, fundamental, basic ideas, principles, principles that determine the vector of legal regulation of individual social relations in the field of labor activities of employees of the National Police of Ukraine, namely the legal relations that arise on the application of incentives to the specified category of employees. It was found that all employees of the National Police of Ukraine without exception have the right to apply incentive measures to them in accordance with the procedure established by law. At the same time, none of them can be limited in this right on the basis of its subjective features, that is, discriminated against. The difference of this principle lies in the fact that it expresses not only the basic idea, but also the guarantee of the police officer's realization of his labor rights, as well as the opportunity, on a par with other employees of the National Police of Ukraine, to experience a positive stim.

Key words: *incentives, police officers, principles of law, application of incentives, National Police.*

Постановка проблеми. Ефективність та якість здійснення службово-трудової діяльності працівниками Національної поліції України залежить від багатьох чинників, серед яких надважливе та особливе місце належить інституту заохочень. Разом із тим, застосування заохочень до працівників поліції є складним за своєю сутністю та змістом процесом, в основі якого лежать відправні начала, вихідні ідеї, які прийнято називати принципами. Сутність та призначення останніх полягає не просто у тому, щоб створити ідейне підґрунтя для застосування відповідного трудо-правового інституту, а й окреслити перспективні напрями його подальшого розвитку.

Стан дослідження проблеми. Окремі проблемні питання, пов'язані із характеристикою заохочень працівників правоохоронних органів взагалі та Національної поліції, зокрема, у своїх наукових працях розглядали: М.І. Байтін, І.Є. Данильєв, А.І. Денисов, В.Л. Козлов, Г.А. Крігер, К.Є. Ліванцев, І.Л. Невзоров, Ю.М. Старілов, В.Ф. Тараненко, Т.А. Фулей та інші. Разом з цим, незважаючи на чималий теоретичний доробок, в юридичній літературі відсутні комплексні дослідження, присвячені принципам застосування заохочень до працівників Національної поліції України.

Саме тому, **мета статті** полягає у тому, щоб надати характеристику принципам застосування заохочень до працівників Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. Варто відзначити, що поняття «принципи» використовуються у багатьох сферах наукового пізнання, що обумовлює наявність великої кількості підходів до його тлумачення. Етимологічно термін «принцип» походить від латинського «*principis*», «*principium*» – перший. Зміст слова свого часу намагався розкрити відомий математик І. Ньютон. Відповідно до обстоюваною вченим позиції «принцип» – це: твердження, яке відповідало двом критеріям; було сформовано на основі експериментів і спостережень за будь-яким явищем (феноменом); це твердження буде використано як «початок» (тобто відправна точка) для подальших висновків і умовиводів [1]. Поняття «принцип» неодноразово ставало об'єктом наукових розробок представників юридичної науки. Найчастіше останні тлумачаться як основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації (гуманізм, законність, справедливість, ривність громадян перед законом тощо [2, с. 143–144].

Разом із цим, у численних дискусіях між науковцями сформувались відмінні, особливі підходи до визначення поняття принципів права. Наприклад, О.Ф. Скакун зазначає, що принципи права – основоположні загальноприйняті норми-ідеї (вихідні начала), що виражають сутність права, закономірності його розвитку і мають найвищий авторитет, тобто є незаперечними вимогами, що висуваються до учасників суспільних відносин з метою встановлення соціального компромісу і порядку [3]. Як вказує М.І. Байтін, під принципами права слід розуміти вихідні начала, ключові ідеї права, що відбивають його сутність та зміст, визначають основні правила наукового пізнання та закріплюють загальний порядок практичної діяльності [4, с. 7]. І.Л. Невзоров вказує, що принципи права – це такі відправні ідеї існування права, які виражають найважливіші закономірності й основи цього типу держави і права, є однорядкові з сутністю права і становлять його основні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і загальною значимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови та вдосконалення певного суспільного ладу; це

такі правові явища, які безпосередньо пов'язують зміст права з його соціальними основами – тими закономірностями суспільного життя, на яких ґрунтується ця правова система [5, с. 41, 44].

Таким чином, принципи застосування заохочень до працівників Національної поліції являють собою сукупність вихідних, основоположних, базових ідей, начал, засад, які визначають вектор правового регулювання окремих суспільних відносин в сфері трудової діяльності працівників органів та підрозділів Національної поліції України, а саме правовідносин, що виникають з питань застосування до вказаної категорії працівників заохочень.

Вказані принципи є різноманітними за своєю сутністю та змістом, що обумовлює необхідність здійснення їх класифікації. Наприклад, залежно від свого характеру принципи права, за теорією М.С. Кельмана поділяються на соціально-економічні, політичні, ідеологічні, релігійні, естетичні і спеціально-юридичні [6, с. 287]. Залежно галузі права М.М. Марченко виділяє принципи права, властиві рабовласницькому, феодальному, капіталістичному та соціальному праву, а також принципи, що притаманні праву, перехідному від одного типу права до іншого [7, с. 46]. О.А. Лукашкова обґрунтовує в своїх працях необхідність розмежування загальних принципів організації суспільства і суто правових принципів. До останніх вона відносить принципи законності, справедливості, рівноправності, нерозривного зв'язку прав і обов'язків, співвідношення переконання і примусу, відповідальності за вину [8, с. 111–124]. В свою чергу Л.С. Явич розподіляє всі принципи права на: 1) основні принципи (які диференціює на загальносоціальні і спеціальноюридичні); 2) міжгалузеві і галузеві; 3) принцип інститутів права; 4) принципи правотворчості і правосуддя; 5) принципи законності і правосвідомості; 6) принципи правового регулювання, тобто насамперед міжгалузеві, галузеві принципи права, а також принципи інститутів права [9, с. 77–78].

Неоднозначним є підхід наукової спільноти до визначення принципів заохочення працівників різних сфер трудової діяльності. Так, лише декілька науковців на сьогоднішній день прямо звертали увагу на зазначену проблематику. Наприклад І.М. Рябовол виділив такі принципи заохочення працівників: гласності, індивідуалізації, відповідності трудовим заслугам, обмеженості «фонду» заохочень, поєднання моральних і матеріальних аспектів заходів заохочення [10, с. 13]. К.В. Типікіна виокремила: принципи заслуг, справедливості, обґрунтованості, персоналізованості (адресності), гласності, багатоманіття, економії (розумності), своєчасності, шансу, законності [11, с. 54–55]. Натомість, П.В. Хряпінський, вказує на такі принципи застосування заохочення: правомірність, соціальна корисність, доцільність, добровільність і своєчасність [12].

Отже, як показує дослідження, сучасна наука трудового права не надає ґрунтовної інформації не тільки про сутність, але й перелік принципів заохочень в цілому, а також принципів заохочень окремих категорій працівників, зокрема, поліцейських. Маючи на меті подолати цю прогалину ми побудували власну доктринальну позицію про класифікацію принципів застосування заохочень до працівників поліції, які можна розподілити на дві великі групи: загальні принципи, до яких відносяться загальноправові вихідні засади, що є основою всіх без виключення галузей та правових явищ, а також особливі та спеціальні – принципи, котрі характерні виключно сфері застосування заохочень до працівників в цілому, а також працівників поліції зокрема.

Так, перша група містить в собі два важливі принципи: законності, рівності та гуманізму. Починаючи із розгляду принципу законності відмітимо, що даний принцип має конституційну основу та визначається в положеннях Основного закону, як засада неухильного слідування праву всіма суб'єктами правовідносин [13]. Згідно із своїм внутрішнім змістом законність, як принцип застосування заохочень до працівників Національної поліції України, визначає два важливі фактори:

- 1) по-перше, процедура застосування заохочень має відбуватись у чітко визначеному законодавством порядку із дотриманням усіх нормативно встановлених вимог, правил та обмежень;
- 2) по-друге, застосування заохочень до працівників поліції відбувається виключно у межах переліку таких заохочень, закріплених у нормативно-правовій базі, що регламентує трудову діяльність працівників НПУ.

Не менш важливим принципом є рівність, яка в той же час виступає будівною вихідною засадою трудової галузі права в цілому. Витоки принципу рівності, як і законності, містяться у Конституції України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Згідно статті 21 Основного закон усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними [13]. За текстом статті 24 громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [13].

Принцип рівності також має відбиток у положеннях ключового законодавчого акту в сфері праці – КЗпП. В статті 2-1 цього акту вказується, що у сфері праці забороняється будь-яка дискримінація, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їх прав, повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також сприяння особі у здійсненні такого повідомлення, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання [14].

Спіраючись на зміст зазначеного принципу, всі без виключення працівники Національної поліції України мають право на застосування щодо них в установленому законодавством порядку заходів заохочення. При цьому, жодного з них не може бути обмежено у даному праві на основі його суб'єктивних ознак, тобто, дискриміновано. Відмінність зазначеного принципу полягає в тому, що він виражає не тільки базову ідею, але й гарантію реалізації працівником поліції своїх трудових прав, а також можливості на рівні з іншими працівниками НПУ зазнавати позитивного стимулюючого впливу з боку керівництва.

Безперечно, законність та рівність є одними з найвагоміших ідей застосування заохочень до працівників Національної поліції України, але наряду з ними можна виділити принципи особливого характеру, які відносяться до сфери саме заохочувального впливу у трудовому праві.

Так, до особливих принципів застосування заохочень до працівників НПУ можна віднести принцип справедливості. Як указує Н.І. Матузов справедливість в праві означає відповідність між роллю особистості у суспільстві та її соціально-правовим положенням; це співрозмірність між діянням та відплатою, між заслуженою поведінкою і заохоченням, між злочином та покаранням і так далі. Даний принцип в найбільшій мірі виражає загальносоціальну сутність права і пошук компромісу між учасниками правовідносин, між громадянином та державою [15, с. 119]. Відповідно до внутрішньої природи справедливості, як принцип застосування заохочень, дана категорія виражена у наявності ідеї-вимоги про необхідність застосування заохочень виключно в тих випадках, коли відповідний працівник НПУ виконав покладені на нього трудові обов'язки якісно та ефективно, тобто, реалізував в своїй роботі умови застосування до нього заохочення.

Тісно пов'язаним із принципом справедливості заохочення є вихідна засада об'єктивності та обґрунтованості. Зміст зазначеного принципу розкривали у своїх працях Е.В. Тішкіна та А.Н. Головістікова. Відповідно до їх погляду цей принцип передбачає, що всі рішення про застосування заходів заохочення повинні ґрунтуватися на конкретних, достовірних фактах [16]. Тобто, принцип об'єктивності та обґрунтованості несе в собі ідею того, що застосування будь-якого заохочення до працівника поліції має ґрунтуватися тільки на реально існуючих досягненнях працівника, підтверджених об'єктивними фактами дійсності.

Ще одним особливим принципом застосування заохочень до працівників поліції необхідно виділити доступність та індивідуальність заохочення. Зміст останнього є комплексним та виражається у наступному:

1) по-перше, як влучно вказує М.Л. Смолярова, доступність як принцип заохочення базується на доступності інформації стосовно умов і заходів заохочення, що визначені в локальних нормативно-правових актах для працівників підприємств, установ та організацій [17];

2) по-друге, заохочення має підкреслювати індивідуальні досягнення конкретного працівника поліції, а не окремої трудової групи для забезпечення найбільшої ефективності позитивного мотиваційного впливу.

Останню групу принципів становлять принципи спеціальні, тобто, ті вихідні засади, які відносяться виключно сфери заохочень саме до працівників НПУ. До цієї групи, зокрема варто віднести:

– принцип компетенції керівника – застосування відповідного виду заохочення до працівника поліції повинно відбуватись виключно керівником, який має на це повноваження;

– принцип найбільшої користі для працівника – окрім врахування встановлених нормативно-правовою базою умов, при застосуванні заохочень керівник також має брати до уваги особисті інтереси та потреби працівника;

Висновки. Підводячи підсумки зауважимо, що, на нашу думку, представлений перелік принципів застосування заохочень до працівників Національної поліції України найбільш точно характеризує ідейну юридичну основу досліджуваної правової категорії та заповнює теоретико-правову прогалину пов'язану із відсутністю ґрунтовної доктринальної позиції щодо переліку та змісту цих принципів.

Список використаних джерел:

1. Кірстен Уолш. Ідея принципів у ранньомодерній думці: міждисциплінарні перспективи / Пітер Р. Енсті. Routledge, 2017. 304 с.
2. Подорожній Є.Ю. Особливості юридичної відповідальності у трудовому праві України : дисертація / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків. 2016. 426 с.
3. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник. К. : Алерта; КБІТ; ЦУЛ, 2009. 241 с.
4. Бельський К. С. Про засади адміністративного права. Адміністративне право та адміністративний процес: старі і нові проблеми. *Держава і право*. 1998. № 8. С. 5–32.
5. Невзоров, І. Л. Принцип законності у правозастосовчій діяльності [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Х., 2003. 196 с.
6. Кельман М.С., Мурашин О.Г., Хома Н.М. Загальна теорія держави і права : підруч. Львів : «Новий Світ 2000», 2004. 584 с.
7. Лаврів О.Я. Система принципів трудового права України: дисертація / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ. 2006. 211 с.
8. Лукашева Е.А. Социалистическое правосознание и законность. М. : Юрид. лит., 1973. 344 с.
9. Наливайко О.І. Теоретико-правові проблеми захисту прав людини : дисертація / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ. 2002. 178 с.
10. Рябовол І. М. Заохочення за працю за радянським трудового права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Л., 1978. 22 с.
11. Тіпкіна Е. В. Заслуга як підставу для правового заохочення. М. : Юрлітінформ, 2010. 160 с.
12. Барабаш О. О. Принципи застосування заохочення як засобу правового впливу: загальна характеристика. *Форум права*. 2012. № 3. С. 17–22.
13. Конституція України: закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1. Ст. 2598.
14. Кодекс законів про працю України: закон від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50.
15. Снігур І.Й. Механізм реалізації права громадян на участь у здійсненні державної влади : дисертація / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Харків, 2007. 225 с.
16. Головістікова А. Н. Проблеми теорії держави і права: підручник / А. Н. Головістікова, Ю. А. Дмитрієв. М. : Вид-во Ек-смо, 2005. 832 с.
17. Смолярова М. Л. Принципи стимулювання в трудовому праві: теоретичні та практичні аспекти. *Держава та регіони. Сер. : Право*. 2014. № 1. С. 77–80.